

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

3	فصل اول: تاریخچه مددکاری اجتماعی
12	فصل دوم: ایدئولوژی، نظریه و روش ها
33	فصل سوم: تفاوت بین رشته ها و حرفه ها
45	فصل چهارم: مددکاری اجتماعی فردی
51	فصل پنجم: مددکاری اجتماعی گروهی
61	فصل ششم: مددکاری اجتماعی جامعه ای
65	فصل هفتم: حوزه های خاص مددکاری اجتماعی
72	فصل هشتم: مددکاری اجتماعی بین المللی
75	تست

فصل اول

تاریخچه مددکاری اجتماعی

تاریخچه مددکاری اجتماعی

طول عمر وجود محرومان و نیازمندان و مظلومان به قدمت طول تاریخ بشر است. به بیان دیگر تا آدمی بوده، نیاز هم بوده است اما روش و سیستم های حمایتی سیری تکاملی داشته و از کمک های فرد به فرد، حمایت های فAMILI، قومی، عشیره ای، ایلی، گروهی و آرمانی به جانب همگانی، بین المللی و جهانی و بی مرزی تمایل پیدا کرده است.

در جستجوی انگیزه، ریشه و زیرساخت مددکاری اجتماعی، تعالیم مذهبی و اصول اخلاقی را پیش رو خواهیم داشت.

مددکاری در ادیان مذهبی

مطالعه مذاهب ملل ابتدایی نشان می دهد که مردم آن زمان در هنگام بیماری و گرفتاری که به عقیده آنان بر اثر مسلط شدن ارواح ناپاک بر فرد بروز می داده است به کاهن یا معالج امراض مراجعه می کردند تا او بین بیمار و ارواح واسطه شود. در شمنیزم هم یک نفر شمن برای غلبه بر ارواح ناپیدا کارهای شگفت آوری انجام می داد.

در نزد دیری های ساکن جنوب شرقی استرالیا، افرادی به نام کونکی که با موجودات فوق الطبیعه رابطه مستقیم داشتند معالجه بیماران را برعهده می گرفتند. از نظر بودا یکی از صفات و علایم نیل به مقام قدومیت، محبت به عالم و خیرخواهی است. اصل خیرخواهی و نیک اندیشی در تعالیم بودا اساسی و معتبر است و تأکید او بر پرورش یک محبت عام جهان شمول و نوع بشر به صورت عمومی بوده است. به گفته بودا مردم می باید مانند مادری که نسبت به کودک خود مهربان است با تمام انسانها مهربان باشند.

از نصاب کنفوسیوس است که اگر حکومت از مردم نیست لااقل باید برای مردم باشد و حکام احتیاجات عمومی خلق را جوابگو باشند. احتمال تولد کنفوسیوس در سال 551 قبل از میلاد حکمت حقیقی از نظر وی عبارت است از انجام تکلیف خود نسبت به عالم و انسانیت از روی صدق و یقین و درباره ارواح مردگان به احترام اکتفا کردن. انسان کامل (چون تزو) از نظر کنفوسیوس کسی است که در همان حال که خلق و خوی خود را تصحیح می نماید، اخلاق و طبایع دیگران را نیز از کجی و انحراف دور می سازد و به سوی استقامت می آورد. مانسیوس یا منگ کو نویسنده مکتب کنفوسیوس که صد سال بعد از آن حکیم متولد شده و پیشوای مکتب اصولی شناخته می شود. صفات لازم برای حصول به مرتبه خاقانی در چین را حمایت و پاسبانی مردم معرفی کرده است.

هنگام بروز طاعون در 399 قبل از میلاد در روم باستان برحسب توصیه پیشوایان مذهبی در جهت رفع بیماری از مراسم مذهبی خاصی استفاده شد.

زرتشت نیز از آغاز عمر به داشتن خوی مهربان معروف بوده است و در هنگام قحطسالی که در ایام جوانی او اتفاق افتاده بود نسبت به سالخوردگان حرمت و رأفت داشته است. به استناد گاتاها یعنی سرودهایی که از میان اوستا آنها را از شخص زرتشت می دانند این پیامبر می گوید: خواهشم از شما این است که در ماندگان و بیچارگان را دست گیرید. زرتشتیان نیز که آتش را نشانه حکومت الهی می دانند نه عین ذات ربوی پس از زیارت آتشکده به فقرا و بینوایان از طریق اعطا صدقات و خیرات کمک می کنند.

میکاء از انبیای دین یهود بر لزوم انصاف و رحم تأکید داشت و یهودیان با برقراری تعهداتی در بین اعضای جامعه خود به باز خرید کسانی می پرداختند که به دلیل بدهکاری به بردگی گرفتار شده بودند و حکام یهود قانونی وضع کردند تا زمان بردگی ناشی از عدم بازپرداخت وام به 6 سال محدود شود. همچنین برای جلوگیری از قصاص خون و انتقام جویی دخالت می کردند.

حضرت عیسی قائل به وجود استعدادی نهفته و بسیار والا در انسانها بوده است و به همین مناسبت آدمیان را محترم می دانسته است و این احترام را نسبت به کودکان، دورافتادگان، بیگانگان و حتی گناهکاران نیز رعایت می کرده است. از نظر وی در قانون محبت استثنایی نیست.

به تبعیت از لزوم تعلیم و تربیت مذهبی برای نوباوگان و جوانان که از آغاز مورد توجه کلیسای پروتستان بوده است. در سال 1780 اولین مکتب روز یکشنبه توسط ربرت ریکز جهت اطفال بی صاحب و ولگرد با فراهم کردن وسایل آموزشی و خواندن کتاب مقدس در شهر گلوستر انگلستان تأسیس شد.

مددکاری در اسلام

خدمات اجتماعی و انسانی در اسلام علاوه بر نصیحت و توصیه در حمایت از همه دردمندان در چهارچوب قوانین مشخص و تکالیف شرعی درآمده است و چگونگی حمایت و مددکاری را نیز به شکل قوانین مشخص و مدون تعیین کرده است.

در آیه 90 سوره نحل خداوند فرمان به عدل، احسان، بخشش به نزدیکان می دهد. در آیات 8-9 سوره دهر و 214 بقره بر لزوم اتفاق تأکید دارد. تا جایی که علی (ع) در سفارشات خود به مالک اشتر می فرماید ا... ا... را درباره طبقه پایین اجتماع، بیچارگان، بینوایان، نیازمندان و زمین گیران به عقیده ایشان نیاز این عده به دادرسی و دادخواهی از دیگران بیشتر است. امام علی (ع) می فرماید غذا دادن به اسیر و نیکی کردن به او واجب است اگر چه فردا می باید کشته شود.

کمک های امام علی در شب به یتیمان را می توان "دستیگری فردی"، "تعاون انفرادی"، "مددکاری شخصی"، "مددکاری بی سازمان" و یا "مددکاری بی برنامه" نامید. اما "مددکاری با برنامه" و سازمان یافته به یکباره سوغات و ارمغان غرب نبوده است و نمونه هایی از آن در کشور ایران اسلامی نیز یافت می شود. از جمله شیوه های سازمان یافته و غیرپراکنده از خدمات اجتماعی در اسلام می توان به احکام حسب و وقف اشاره کرد.

احکام حسب یعنی آن دسته از قوانین و مقرراتی که در جهت حفظ ثبات و آرامش جامعه جاری می شود که توسط محتسب (داروغه یا مأمور حاکم که وظیفه اش امر به معروف و نهی از منکر می باشد) به اجرا درمی آید.

احکام وقف: وقف در لغت به معنی ایستادن، اندکی درنگ کردن در بین کلام و دوباره شروع کردن است. همچنین به معنی حبس عین ملک یا مال و مصرف کردن آن در اموری که واقف معین کند می باشد. وقف نامه سید رکن الدین محمد حسینی از بزرگان یزد که در سال 1326 به زبان عربی در روستای رکن آباد کشف شد و در سال 1341 با نام جامع الخیرات انتشار یافت نمونه خوبی از مددکاری اجتماعی با برنامه و سازمان می باشد.

او در این وقف نامه بخش زیادی از دارایی خود را وقف دارالشفای یزد کرده است. حتی برای پیشگیری از گدایی و ولگردی کودکان سقایی که با کوزه آب می فروختند وجه خاصی را برای خریداری کوزه آنان اختصاص داده است و به خاطر رفاه اجتماعی مردم یزد چگونگی کمک های اساسی به جزء جزء امور بیماران و سایر مستمندان را در وقف نامه خود شرح می دهد.

وظیفه مدیر کل و فرماندار (محتسب) در احکام الحسبه عبارتند از:

- 1) نگرهبانی و نگهداری زندانیان
- 2) نظارت بر عبور و مرور شبانه
- 3) انتخاب جلاد
- 4) تعاونی و مددکاری

در تمدن اسلامی علاوه بر دستیگیری فردی بر مددکاری با برنامه نیز تأکید می شود و تمدن اسلامی از همان آغاز و آشکارا به یک سازمان شبه سوسیالیستی و تعاون اجتماعی توجه داشته است. بنیان اساسی مددکاری همان حس تعاون سنت دستیگیری و یآوری است که در قرآن، مجموعه های حدیث، نهج البلاغه و در مجموعه های فقهی، در قالب احکام خمس، ركات، ارث، وقف و مصارف وجوه خمس بیت المال و احکام جست و وظایف حاکم شروع آمده است. بنیاد فلسفی مددکاری اجتماعی را در خلال مباحث حکمت علمی یا علم الاخلاق در کتاب هایی نظیر دانش نامه علایی (نوشته ابن یسا) اخلاق ناصری (نوشته خواجه نصیر طوسی) و دره التاج (نوشته قطب الدین شیرازی) می توان یافت. ابن سینا علم الاخلاق را با سه اصطلاح:

- تدبیر خود
- تدبیر منزل
- تدبیر شهر

نمونه ای از احکام حسب در کتاب معالم القریه از ابن اخوه پیرامون نظارت بر امور مربیان اطفال دیده می شود. در این کتاب که توسط Rouben levy به انگلیسی ترجمه شده است آمده است که محتسب باید مکان هایی را در اطراف بازار برای تعلیم کودکان تعیین کند. معلمان باید از اهل صلاح، پاکدامن و ایمن و حافظ کتاب خدا، خوشخط و آشنا به علم حساب باشند و بهتر است که ازدواج کرده باشند. مربی باید ابتدا حروف و نوشتن را به بچه بیاموزد. سپس سوره های کوچک قرآن و عقاید دینی و پس از آن حساب و نامه نگاری یاد دهد و در زمان بیکاری به فراگیری خوشنویسی بپردازد. روبن له وی نخستین کسی است که در غرب بحث جامعه شناسی اسلام را با کتاب خود به همین نام به صورت یک دانش مستقل مطرح کرده است. چاپ دوم کتاب وی تحت عنوان ساخت اجتماعی اسلام انتشار یافته است.

بنابراین می توان گفت انگیزه و هسته اولیه کمک انسان به سایر انسانها سرچشمه ای در دین داشته است و نباید پنداشت خدمات اجتماعی در غرب ابداع شده است.

مفاهیم انسانی در ادبیات فارسی، جریان یاری و یآوری را آینده نگرانه مطرح می کند و برای کمک و مساعدت، زمان و مکان و اندازه نمی شناسد.

مصرع "دلی به دست آر تا کسی باشی" از خواجه عبدا... انصاری بر اهمیت همدلی تأکید دارد.

مددکاری اجتماعی در تکمیل نظریه فلسفی خود همواره از بهداشت روانی بهره جسته است. مددکاری اجتماعی در حقیقت یکی از عوامل اجرایی بهداشت روانی است. پیوند بین مددکاری اجتماعی و بهداشت روانی از طریق 5 اصل زیر نمایان می شود:

- خودپذیری و دیگرپذیری (پذیرش متقابل)
- خودیاری و دیگریاری (احساس مسئولیت و تعاون)
- پذیرش خلاقیت فردی
- آزادی در همکاری یا تشریک مساعی در خدمات اجتماعی
- تشخیص در جمع یا اصل حاکمیت فردی در عین حاکمیت اجتماعی

احساس حمایت دو جانبه همزمان با تشکیل جامعه و یا همان قدرت و نفوذ خودخواهی به وجود آمده است. کمک دو جانبه وسیله ای است که از خانواده ها و گروه ها، قبیله ها و عشیره ها، در مقابل سایر نیروهای خصم آور حفاظت کند. نقش اصلی خانواده های بزرگ پدر سالاری، نقش رئیس قبیله و سردار عشیره عموماً حمایت از افراد خود بوده است که با بزرگتر شدن دسته های انسانی و شروع پیدایش مذهب در بین مردم روحانیون نقش رهبری را در حمایت از مردم برعهده گرفته اند.

صله رحم و بازدید از خویشاوندان و کمک به آنها در هنگام نیاز در اسلام یک وظیفه مذهبی و اخلاقی است. همچنین است کمک به ابن سبیل، هر فرد مذهبی وظیفه دارد تا از حال همسایه به خود مطلع باشد و در صورت نیاز به او کمک کند.

آموزش مددکاری اجتماعی

تاریخ مددکاری اجتماعی را باید در رابطه با تاریخ مذهب، تاریخ مسائل اقتصادی و تجارت جهانی و تاریخ سیاسی کشورها جستجو کرد. پس حداقل 3 سیستم بر رشد، تکامل مددکاری اجتماعی مؤثر بوده است و در ارتباط متقابل با مددکاری قرار دارند: مذهب - اقتصاد - سیاست.

غالباً انگلستان را نخستین کشوری می دانند که قدمهای اولیه را در جهت سازمان دادن به خدمات اجتماعی برداشته است چرا که از قرون 9-10 میلادی تا اواخر قرن 15 کلیسا نقش اصلی را در حمایت از افراد و گروه های نیازمند به عهده داشته است.

شیوع بیماری طاعون یا مرگ سیاه و از بین رفتن بیش از 25٪ مردم این کشور و وجود بیکاری موجب شد تا دولت انگلیس با تصویب قانون فقرای الیزابت در سال 1589 دست به اقدام بزند. این قانون یکی از ابتدایی ترین دخالت مستقیم دولتی در ارائه خدمات اجتماعی محسوب می شود. این قانون افراد نیازمند را به سه گروه تقسیم می کند: